

Takáts Péter

„...ez a kérdés, válaszatok!”: Képviselési vagy részvételi demokrácia?

A kulturális kreatívok minden közösségi területen új utakat keresnek. Olyanokat, melyekben ők aktív résztvevők és a folyamatok tevékeny irányítói lehetnek. Nem véletlen, hogy ma a világban olyan széles bázissal rendelkező civil mozgalomban, ahol az emberek a saját kezükbe veszik a saját soruk irányítását, a kulturális kreatívok alkotó, kemény magját találjuk. Egy ilyen értékeket valló, mai modern ember a saját sorsának az irányítója, tevékeny alakítója kíván lenni – ez a hitvallásuk. Ezért érthető az is, hogy ezek az emberek egyre kevésbé vannak megelégedve azzal, amit a demokratikus társadalmi rendszerek a XX. század végén nyújtottak és nyújtanak ma is. Így aztán számuk növekedésével ill. aktivitásuk erősödésével arányosan fokozatosan olyan kezdeményezéseket indítottak, melyek célja a jelenlegi demokratikus rendszerek továbbfejlesztése volt.

De miért kell a demokráciát fejleszteni? És milyen problémák vannak ma a demokrácia jelen állapotában? Ezekre a kérdésekre a választ akkor kapjuk meg, ha először az emberek által létrehozott szociális formák fejlődésének néhány alapvető összefüggését áttekintjük.

Más előadásaimban már több alkalommal kifejtettem, hogy az emberi társadalmak fejlődését is pontosan ugyanolyan összefüggések jellemzik, mint a kisebb közösségeket, akár a vállalatokat és/vagy a nonprofit közösségeket, mert minden ember által alkotott közösségre az organikus szemlélet és fejlődéselmélet szabályai érvényesek. Ez témánk szempontjából azt jelenti, hogy a társadalmi rendszerekre is érvényes az organikus fejlődéselmélet egyik legfontosabb megállapítása: **a mindenkori társadalmi formák az őket létrehozó emberek tudati fejlődését tükrözik és csak az emberek tudati fejlődésével együtt képesek fejlődni, változni.** Vagyis egy társadalom egy adott pillanatban az azt alkotó emberek tudatosságát, gondolkodását tükrözi vissza.

Ezt az összefüggést ismerték fel a kulturális kreatívok a világban akkor, amikor nem vártak arra, hogy valaki más majd helyettük elvégzi azt a munkát, amit – éppen a megváltozott értékrendjük és gondolkodásuk folytán – csakis egyedül ők képesek elvégezni. A csodavárás helyett elkezdtek a demokrácia új, fejlettebb formáiért küzdeni, harcolni.

Az organikus szemlélet másik fontos szabálya kimondja, hogy ha egy szervezet hosszú időn keresztül nem változik, ha megmerevedik, megkeményedik, és ezért ellenáll a változásoknak – akkor megbetegszik. Amennyiben ebből a betegségből nem tudjuk kigyógyítani, akkor ez vállalatok, civil közösségek esetében azt jelenti, hogy meghalnak, azaz felszámolják őket. Társadalmi rendszerek, egy ország esetében azonban, mivel egy országot nem lehet felszámolni, azt tapasztaljuk, hogy ezek a megmerevedő demokratikus rendszerek egyre **antidemokratikusabbá válnak.** Mivel egész Európában, sőt az USA-ban is azt tapasztaljuk, hogy a mai demokratikus politikai és társadalmi rendszerek végletes módon megkeményedtek, a változás minden igényének ellenállnak és csakis a meglévő helyzet konzerválására törekcszenek, illetve már csak erre képesek, ezért tudatában kell lennünk annak, hogy **a jelen pillanatban uralkodó és magukat demokratikusnak nevező társadalmi rendszerek súlyosan betegek. Mondhatnám úgy is, hogy haldoklóban vannak!**

Ennek az életveszélyes helyzetnek minden antidemokratikus következményét látjuk, megtapasztaljuk napjainkban - különösen erősen - Magyarországon, és Európa többi országaiban is, bár ott talán valamivel kevésbé erősen. Így aztán nem véletlen és nem meglepő, hogy nincs olyan EU tagország, ahol az állampolgárok elégedettek lennének a demokrácia jelenlegi formájával. Ebben azonosak vagyunk velük.

Amiben pedig különbözünk tőlük az, hogy a nyugat-európai kulturális kreatívok megértették, hogy egy az emberek által létrehozott szociális formák csakis az emberek által tudnak megváltozni. Ha az emberek vagy azok egy csoportja azt akarja, hogy az ő értékeik legyenek az általánosan elfogadottak és a döntéshozatal alapját jelentő értékek, akkor tenni kell érte. Sőt, harcolni kell érte!

Azt tehát látjuk, hogy ha egy társadalmi rendszer fejlődése leáll, akkor az egész rendszer veszélybe kerül. Mert a társadalmi rendszerek is képesek a fejlődésre, amit nagyon jól mutat az az ív, ahogyan a demokrácia a 20. században uralkodó és általánosan elfogadott társadalmi rendszerre vált a világon. Amikor a 19. században az első demokratikus rendszer az USA-ban megalakult, bizony az még erősen különbözött attól, amiben ma élünk, amit ma demokráciának nevezünk. Akkor csak a férfiak kaptak választójogot és sem a nőknek, sem pedig a színesbőrű polgároknak nem volt lehetőségük szavazataik leadására. Sőt demokratikus országokban a gazdag embereknek több szavazatuk volt, mint a szegényeknek. Ez ma egy teljes képtelenségnek tűnő gondolat, mégis így volt.

Aztán szép lassan, de mindig az állampolgárok mozgalmi nyomán, ezek a mai ésszel „elképesztő jogtalanságok” szépen eltűntek a demokráciákból és ma már az USA-nak színesbőrű elnöke van. Azaz korábban teljesen elképzelhetetlennek tűnő dolgok az emberek gondolkodásának és tudatosságának fejlődésével párhuzamosan megvalósulnak és elfogadottá válnak. Persze mindig vannak, akik ellenállnak minden változásoknak, akik vagy félnek az újtól, vagy hatalmi pozíciójukat látják veszélyeztetve és ezért igyekeznek megakadályozni minden újat, minden változást. Persze utólag mindig az derül ki, hogy az ő várakozásaik és az ellenvetéseik tévesek, és azok a katasztrófák, amiket akár a nők vagy a feketék választójogának bevezetésekor előre jeleztek és vártak, rendre elmaradtak. (Persze hatalmukat vagy annak egy részét többnyire elveszítik, vagyis ez a félelmük beigazolódik és ezért jogos.)

Így aztán a XXI. század elején nyilvánvaló kell hogy legyen mindenki számára: a politikusok és a hatalom mai képviselőinek minden ellenkezése és az emberek általános beleszólásából keletkező katasztrófa várakozása ellenére új formáknak kell jönniük és ezek jönni is fognak. **Mert ezek az új formák a kulturális kreatívok önrendelkezési törekvéseiből fakadnak, származnak és ezek az értékeket valló új világpolgárok napról-napra és évről-évre többen vannak.**

A demokráciának ebben az új értelmezésben egy olyan új formájáról van szó, ami bizonyos fokig visszatérést jelent az eredeti, az ősi demokrácia értelmezéshez. Mert a demokrácia azt jelenti, hogy „hatalom a nép által”, vagy „a nép hatalma”. Erről Lincoln elnök, aki tudott valamit a témával kapcsolatban, azt mondta: *„A képviseleti demokrácia a nép által, a népért való kormányzást jelent.”* Miután a történelem során az államhatalom, a kormányzás mindig a törvénykezésben nyilvánult meg, ezért **minden demokratikus rendszerben a törvénykezésnek is a nép által kell működnie, azaz a törvényeket a népnek kell megalkotnia,** amire a fenti idézet is utal. Az, hogy ma ez nem így történik, az a korábban bemutatott folyamat eredménye és törvényszerű következménye.

Egy demokratikus rendszerben ugyanis a törvények éppen attól lesznek érvényesek, hogy a nép, miután megalkotta őket, el is fogadja azokat. Hiszen a törvények kötelezettségeket tartalmaznak, fogalmaznak meg, a népet alkotó egyes önálló emberek számára. A törvényt ezeknek az önálló embereknek kell betartaniuk és ezt éppen az által teszik meg, sokkal nagyobb hatékonysággal, mint a képviseleti demokráciákban, hogy részt vesznek, vettek annak kidolgozásában, és ennek során el is fogadták azt.

De a mai képviseleti democráciákban a törvényhozás sajnos nem így működik, amit mindenki a saját bőréen érzel. Pedig a mai modern korban az emberi közösségeket nem is lehetne más elvek alapján hatékonyan működtetni. Ezt a vállalkozók és menedzserek pontosan tudják, csak valahogy a politikusok figyelmét kerülte el eddig ez a hír. Pedig már az '50-es évek óta mondják és sulykolják a tanácsadók és szervezetfejlesztők, minden vezetői tréningen, hogy **„a széteső, megmerevedő közösségekbe gyógyító erőt csak az embereknek a döntésekbe való bevonásával és a hatalmi piramis lelapításával lehet bevinni!”**

Ezt az elvet sikeres kis és nagyvállalatok tömegei alkalmazzák, munkatársaikat egyre több döntésbe vonják be, egyre több felelősséget adnak át nekik. És ezeket az embereket, akik a gazdasági életben tevékenységük során felelős döntések tucatjait hozzák meg nap mint nap, ezeket a politika, amikor a társadalmi szintérré lépnek gyerekekként próbálja meg kezelni. Ez pedig mérgező folyamatként hat a társadalomban, ami aztán egyesülve a politikusok bizalmatlanságával saját választóik felé, olyan további betegítő erőket visz a rendszerbe, melyek az előbb leírt társadalmi haldoklási folyamatot tovább erősítik, siettetik.

Nem akarok a gazdasági életből túl sok példát hozni, de a Toyota-t mindenképpen meg kell említeni. Azt itt bevezetett és ma már szinte az egész világ által másolt KAIZEN elnevezésű rendszer pontosan a fent megfogalmazott gyógyító erőt hozta be a Toyota-hoz. A vállalat minden dolgozója aktív részese a teljes termelési és értékesítési folyamatnak és a „legkisebb” ember kreatív gondolatai ugyan olyan fontosak, mint a vezérigazgatóé. A KAIZEN rendszer sikerrel oldotta meg a dolgozók alkotó erőinek és kreativitásának teljes bevonását a vállalat életébe és döntéseibe, és természetesen az így létrejött közös döntések, megállapodások megvalósítását mindenki a szívügyének tekinti. Mondhatnánk úgy is, hogy a Toyota-nál a részvételi demokrácia neve: Kaizen.

Persze ezzel nem akarom azt mondani, hogy a képviseleti demokrácia egy rossz dolog. Ugyanis az emberi tudati fejlődés egy bizonyos időszakban, amikor az emberek még közösen fogalmazták meg ideáljait és közösen találták meg azt akár a keresztény, akár a szociális, akár a liberális eszmékben, és az azokat valóban képviselő pártokban, a demokráciának ez a formája még jogos és időszerű volt. De a '70-es évektől kezdődően, a kulturális kreatívok számának erős növekedésével együtt azt tapasztalhattuk, hogy az emberek az életről és a világról alkotott ítéleteiket és elképzeléseiket egyre inkább individuálisan alkotják meg. Ehhez az új individuális ítéletalkotási folyamathoz pedig már a régi forma nem időszerű és nem megfelelő. Ma az emberek már nem képesek egy pártban vagy egy párt által képviselt ideológiában megtalálni ideáljait, ma egy ennél sokkal színesebb és összetettebb folyamat és rendszer szükséges az emberek ideáljainak egyeztetéséhez. Ehhez pedig új demokratikus formára van szükség, ehhez a tudati szinthez a demokrácia egy magasabb fejlődési foka tartozik: a **részvételi demokrácia**, vagy más néven – elsősorban angol és német nyelvterületen használt kifejezés alapján – a direkt vagy közvetlen demokrácia. A képviseleti demokrácia a XXI. században már nem időszerű többé.

Amikor egy közösség tagjai a **részvételi demokrácia** mellett döntenek, akkor ezzel nem tesznek mást, mint kinyilvánítják azt a szándékukat, hogy érdekli őket a közösség tagjainak, a másik ember véleménye és készek is meghallgatni azt. Azaz a közösség kész minden tagja számára a véleménynyilvánítás szabadságát biztosítani. Ennek a háttérben pedig az a meggyőződés áll, hogy ma minden embernek – bárki és bármilyen végzettségű is legyen az – van egy olyan kreatív gondolata, ami a közösség javát szolgálja. **Ennél a felismerésnél gyógyítóbb erő emberi társadalomban nem létezik!**

Ugyanakkor egymás kölcsönös meghallgatásának van egy másik hatása is. Az emberek közben felismerik, hogy **szükségük van egymásra**. Szükségük van arra, hogy az egyénileg kigondolt ötleteket a másik ember, azaz a közösség szűrőjén keresztül megmérettessék, javíttassák vagy mások gondolataival kiegészítsék. Mert az ember a saját ötlete, ítélete hibáit alig vagy csak

nehezen látja meg, miközben igen élesen látja ezt a másik embernél. Ez a felismerés aztán egy közösségfejlődési folyamatot indít el és végül az emberek összekapcsolódását erősíti, ami a valódi demokrácia alapja. **Mert minél erősebben kapcsolódnak egymáshoz az emberek egy közösségben, annál jobban tudnak a közösségi elképzelések létrejönni,** melyek persze mindig egy ember elképzeléseiből indulnak ki.

A részvételi demokrácia tehát egy olyan folyamat, melyben az egyén ötletét, ideáját a többség átgondolja, kiértékeli és mérlegeli, Majd ez a folyamat egy közös döntéssel zárul. Egy ilyen folyamatban az immorális célokat, ideákat az emberek kiszűrik és szétválasztják azoktól, melyek a közösség érdekeit szolgálják. **Vagyis az emberek kreatív ötleteiből az értékeseket a közösség hasznosítani tudja és ugyanakkor el tudja kerülni azt, hogy a káros célok, esetleg egyéni, önző érdekből kitzúve, megvalósulhassanak.**

Persze óva intek mindenkit attól, hogy a részvételi demokráciát, valami általános megoldásként, gyógyírként tekintse, ami minden bajra megoldást tud adni. Viszont egy olyan eszköznek nyugodtan tekinthetjük, mellyel az egyre növekvő számú kulturális kreatívok értékeinek megfelelő törvényhozást és állami működést el lehet érni, illetve biztosítani lehet.

A részvételi demokráciával biztosítani lehet, hogy a politika és a politikusok ne tudjanak ember és törvények felett állóként bármit megtenni, még akkor is, ha az éppen a választóik akarata és érdekei ellen van. Ezért most a kulturális kreatívok egy választút előtt állnak, ugyanis választaniuk kell: vagy megmarad ez a régi rendszer és a választóiktól elszakadó parlamenti „képviselő” diktatórikus hatalma vagy pedig mindent megtesznek annak érdekében, hogy az ország meginduljon a valódi, a részvételi demokrácia felé vezető úton.

A demokráciának ebben a formájában ugyanis a megválasztott képviselők valóban képviselik választóikat, velük mindig azonos szinten állnak, és soha sem kerülhetnek föléjük, és soha senkiben egy pillanatra sem halványul el az a tény, hogy **a törvényeket a nép hozza!** Ráadásul egy ilyen folyamat beindulásával a gyógyító erők azonnal elkezdnek beáramolni a közösségekbe, mert ez ennek a formának a lényege, hiszen a részvételi demokrácia az emberek találkozására és összekapcsolására épül.

Viszont **türelemmel** kell lennünk, mert ennyi sok év diktatúraként működő demokrácia, ami az emberek egymás ellen fordításával tudott csak fennmaradni és ilyen sok elbukott politikus után az emberekben felgyülemlett rengeteg csalódás miatt bizony sok nehézséggel jár minden újra-összekapcsolódási kísérlet. Ráadásul ezek a változások az emberek változásai, amihez mindig sok idő szükséges. De ha nem próbáljuk meg ma elkezdni, akkor holnap nem fog megvalósulni! Ma kell vetni ahhoz, hogy holnap aratni tudjunk! Ha ma nem teszünk azért, hogy egy ilyen folyamat beinduljon, akkor végleg átadjuk a terepet azoknak, akik a demokráciát a saját hasznukra és saját szájuk ízére formálták és abból a két lehetőségből, amit a költő elénk vázolt, azaz hogy „rabok legyünk vagy szabadok” bizony nagyon gyorsan az első valósul meg. De olyan csúfos módon, hogy önként hajtottuk fejünket a rabigába.

Mindaddig semmi lényegi változás nem várható, amíg a nép által kiharcolt, kikényszerített részvételi demokrácia el nem terjed, mert egy ország és egy nép érdekeit csak az emberek valódi összefogásából, összekapcsolódásából keletkező erő tudja képviselni. Ezért most azt tudom javasolni a kulturális kreatívok értékeit vallóknak, hogy alakítsanak mindenfelé – a lakóközösségeikben és a környezetükben – kis közösségeket, ahol egymással együtt dolgozva és összekapcsolódva, egymást mindig meghallgatva dolgoznak a közösségi problémákon és a helyi politika kérdésein. Ebből pedig elindulhat egy alulról felfelé irányuló folyamat azáltal, hogy a sok kis közösség egymással is összefogva szépen lassan átalakíthatja a diktatórikus folyamatokat és végül az egyes emberek egyéni fejlődéséből fakadóan létrejöhet a közösség fejlődése, a valódi demokrácia: a nép hatalma.